

Odraz saskej kolonizácie v toponymii centrálneho Spiša

The Impact of Saxon Colonisation on the Toponymy of the Central Part of the Spiš Region

Dominika Bašistová

Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

Abstract: Since the big influx of Saxons to the Spiš region in the 13th century, the language contacts between German and Slovak have been very strong. It is mainly visible in toponymy of the region, which often preserves even the oldest lexis, often no more used in language. This article aims to analyse those toponyms of the central part of Spiš region which are of German origin and consequently show the impact of the German language of the Saxon colonisers. Not only would we like to point out how many toponyms of German origin are to be found in this area, but also to demonstrate how these proper names came into standardisation and indicate what the frequency of usage of German versus Slovak proper names for this area is.

Keywords: Saxon colonisation, German language, toponymy, central part of Spiš region.

1 Úvod

Onomastický výskum realizovaný na účely diplomovej práce, z ktorej v tomto článku vychádzame, nám ukázal, že územie centrálneho Spiša, špecifickejšie bezprostredné okolie Spišskej Novej Vsi – obce Smižany a Harichovce a samotné okresné mesto, boli preukázateľne osídlené Slovanmi už veľmi skoro. Jednoznačným dôkazom je pôvodom slovanský, Maďarmi prebratý a dodnes používaný prvotný názov osady na území dnešnej Spišskej Novej Vsi – Iglóvi, resp. maď. Iglóii.

Avšak realizovaný toponomastický výskum potvrdzuje taktiež výraznú multietnicitu Spiša (nielen) v období stredoveku, kde najpočetnejším neslovanským etnikom boli Nemci, resp. Sasi, ktorí podľa posledných výsledkov výskumov kolonizovali územie centrálneho Spiša už od konca 12. storočia. Predsa však stále prevláda názor, že hlavná vlna

saských kolonistov prišla na územie Spiša až po tatárskom pléne. Začiatkom druhej polovice 13. storočia sa aj stretávame s názvom Nová Ves – po nemecky Neudorf alebo po latinsky Villa Nova, čo preukazuje, že si Sasi vystavili novú, nemeckú osadu vedľa Iglova.

Staré doklady Igloszasza z roku 1279 alebo Igolouzaza z roku 1295 (názov môžeme interpretovať v podobe *Saský Iglov, porov. VSO III., s. 71; Žifčák, 2014, s. 75) napovedajú, že nie dlho od vybudovania nemeckej osady sa s ňou slovanská dedina zlúčila. Iste najmä kvôli využívaniu výhod, ktoré panovník podpísal pre každú saskú dedinu a pre slovanské osady, ktoré obýval aj istý počet nemeckých rodín. K výhodám napríklad patrili cirkevné výsady, trhové privilégium či kutacie právo, o ktoré mali mestá skutočne veľký záujem, prihliadnuc na bohatstvo rudných ložísk v spišskonovoveskom chotári (porov. Žifčák, 2014, s. 80). Od týchto čias na území dnešnej Spišskej Novej Vsi a v okolí žili Sasi, čo nám archivuje najmä lexika spišského nárečia, ale taktiež toponymia, ktorá stojí v centre nášho záujmu. Z toponymie nemeckého pôvodu zachytávame veľa príkladov, napr. Binhaus, Derfin, Kinvald, Trenky, Šajsgrob, Šarvanec a iné.

V našom príspevku chceme práve poukázať na chotárne názvy nemeckého pôvodu, ich vývin a motiváciu, a tým ukázať a potvrdiť vplyv jazyka saských kolonistov na toponymá skúmaného územia. Taktiež sa pozrieme na problematiku štandardizácie týchto názvov a v rámci tejto problematiky by sme radi ukázali, v akom množstve sa štandardizovali názvy v podobe takej, v ktorej je badať nemecký pôvod v porovnaní s množstvom štandardizovaných slovenských názvov.

2 Rozdelenie toponým

Všeobecne možno skúmané názvy rozdeliť do viacerých skupín, v rámci ktorých sa pozrieme aj na niektoré zaujímavé názvy a ich motiváciu a etymológiu bližšie¹:

a) štandardizované slovenské názvy, ktoré vznikli prostým prekladom nemeckého názvu

Včelinecⁱⁱⁱ, Medvedia hlava, Modrý vrch, Kozí chrbát

Štandardizované slovenské názvy sú často výsledkom doslovného prekladu pôvodného názvu z iného jazyka do slovenského jazyka. V našom prípade boli ako preložené z nemčiny štandardizované názvy Včelinec^{iv} (< Bienhaus), Medvedia hlava (< Bärenkopf), Modrý vrch (< Blaumont), Kozí chrbát (< Ziegenrück).

Názov Modrý vrch, neštandardizovane Blaumont, je z hľadiska svojho vývinu naozaj zaujímavý. Stretli sme sa nielen s viacerými podobami tohto názvu, ale aj s viacerými, pomerne nesúvisiacimi výkladmi tohto názvu.

Prvý výklad hovorí, že nemecký názov Blaumont vznikol spojením nemeckých slov – adjektíva blau – modrý (porov. NSS, 1991, s. 125), a substantíva mont – vrch (porov. adj.

¹ Zdrojom štandardizovaných názvov bola publikácia *Geografické názvy okresu Spišská Nová Ves*. 1. vyd. Bratislava : Slov. úrad geodézie a kartografie, 1992, 97 s. Geografické názvoslovné zoznamy OSN-ČSFR, zv. A 28.

DEWo, 1995, s. 274). Tomu by zodpovedal aj dnešný štandardizovaný názov. Obe podoby názvu napovedajú, že motiváciou bolo sfarbenie.

Druhý výklad ponúka Anton Marec (2017, s. 54), ktorý uvádza, že Baldmont, starý tvar, ktorý sa skomolením zmenil na dnešný Blaumont, je v preklade Banská hora, vrch, na ktorom sa ťaží, čím by sa opäť potvrdilo rudné bohatstvo spišskonovoveského chotára. Odvodzuje názov z nemeckých slov – valten/balten – ťažiť a mar – strnem. územie.

Tretí výklad naznačuje motiváciu antroponymom. Historici zastávajú názor, že Blaumont je pozmeneným tvarom pôvodného vlastného mena Baldsmont, ktoré odkazuje na prvotný názov obce Harichovce Villa Baldmar. Staré ojkonymum Baldmar je buď odvodené od antroponyma nemeckého pôvodu Waldemar (s prihliadnutím na častú zmenu W na B), ktorý bol šoltýsom spravujúcim územie dnešnej dediny po tatárskom plene (porov. Javorský, 1997; Chalupecký, Toporcerová, Hrušovský, 1993), alebo od mena svätého Baldomera. Katalóg patrocínií na Slovensku podporuje tento výklad poznámkou pri hesle sv. Baldomer – „pat. dol. možné v r. 1268 názvom obce“ (Judák – Poláčik, 2009, s. 153)^v. Hoci nezachytávame na mapách podobu názvu, ktorá by potvrdzovala názory historikov, pozemkové knihy z rokov 1500 – 1536 uvádzajú nemeckú podobu názvu v predložkovom tvare am Balmeszdorffer Berck (porov. Žifčák, 2014, s. 72, 96). Taktiež Münnich (1896, s. 104) v monografii o Spišskej Novej Vsi uvádza aj maďarský preklad názvu z pozemkovej knihy v podobe a palmafálvai domb (Blaumont)^{vi}.

Práve tieto doklady nám dovoľujú s istotou tvrdiť, že chotárny názov Modrý vrch nemotivovalo sfarbenie, ako sa môže na prvý pohľad javiť, ani ťažba, ale vývin názvu a jeho staré podoby poukazujú na motiváciu antroponymom.

b) štandardizované slovenské názvy, ktoré nemajú s nemeckým názvom nič spoločné

Lúč (Kinwald)

Štandardizovali sa však aj slovenské názvy, ktoré s nemeckými názvami spája len fakt, že sa viažu na jednu lokalitu. Nespájajú ich žiadne vecné, motivačné ani etymologické súvislosti. Do tejto skupiny môžeme zaradiť názov Lúč (Kinwald).

S názvom Lúč sme sa vôbec nestretli, respondenti poznajú len nemecký názov Kinwald. Ako mnohé novšie štandardizované názvy sa v bežnej komunikácii neujal, komunikačný rádius staršieho názvu Kinwald je stále veľmi široký. Zaujímavé ale je, ako si toto vlastné meno prekladali respondenti – „detský les“, na základe tohto prekladu by kompozitum vzniklo zo slov das Kind – dieťa (porov. NSS, 1991, s. 373) a der Wald – les (porov. NSS, 1991, s. 873). Keď sa ale bližšie pozrieme na názov vo vojenských mapách – Kienwald, ktorý vznikol kompozíciou nemeckých substantív *der Kien* – borovicové drevo (porov. NSS, 1991, s. 371) a *der Wald* – les (porov. NSS, 1991, s. 873), je táto motivácia istá. Môžeme to potvrdiť aj na základe slov Štefana Gáborčíka (2005, s. 81), ktorý odvodzuje názov od nemeckého Kienholz – smolnaté drevo, teda drevo borovice.

c) štandardizované slovensko-nemecké názvy

Na Šajbe

Jediný zachytený predložkový názov je pomenovanie poľa a lúky Na Šajbe. Pozrieme sa však naň osve, keďže ide o jediný nepriamy predložkový názov (porov. Majtán, 1996, s. 26) a o to viac, že sa skladá zo slovenskej predložky a podstatného mena nemeckého pôvodu. Dnes sa prekladá nemecké substantívum *die Scheibe* ako kotúč, koleso, kruh, obruč, disk (porov. HSSJo; NSS, 1991, s. 602). Čerpajúc ale z monografie Š. Gáborčíka (2005), ktorý sa odvoláva na nemecko-slovenský pôdohospodársky slovník, *die Scheibe* sa uvádzalo niekedy aj ako tabuľa – veľká poľnohospodárska výmera, inak lán. Motiváciu názvu môžeme odvodiť od tohto významu.

d) štandardizované nemecké názvy

Šulerloch, Žompy (1), Žompy (2), Flajšer, Grajnár, Trenky, Šajsgrub, Šajba, Binhaus, Špergrund, Derfin, Šarvanec, Kačelák, Turník

Ako je vidieť, týchto názvov je najviac. Napriek tomu, že názvy prešli formálnymi, resp. pravopisnými zmenami s prihliadnutím na pravidlá slovenského jazyka, je na týchto toponymách citelné, že nie sú slovanského ani iného pôvodu, ale práve nemeckého.

Grajnár je jednoslovné substantívne pomenovanie sedla, motivované nemeckým priezviskom Greiner, aj forma najstaršieho dokladu zachytená na mape z roku 1783 – Greiner – tomu nasvedčuje. Priezvisko vzniklo proprializáciou nemeckého substantíva *der Greiner* vo význame uhundraný človek (porov. DGE, 1801, s. 793; Filipović Petrović, 2011, s. 54). I. Chalupecký (2014, s. 297) spája názov sedla s Ľudovítom Greinerom, lesným odborníkom, ktorého syn Ľudovít v roku 1867 vyhotovil prvý hospodársky plán lesov Spišskej Novej Vsi. Berúc však do úvahy, že už v roku 1783 sa na mape nachádzal názov Greiner a Ľudovít Greiner st. sa narodil v roku 1796, nemôžeme motiváciu názvu spájať s týmto menom. Predpokladáme však, že spomínaní neboli prvými obyvateľmi mesta s takýmto priezviskom, banské záznamy minimálne v roku 1765 zachytávajú názov štólne Greiner Stollweg patriacej rodine Greinerovcov (porov. Jančura, 2007, s. 71).

Flajšer je chotárny názov lesa, základom ktorého je nemecké substantívum *der Fleischer* – mäsiar (porov. NSS, 1991, s. 239), ktoré sa proprializovalo ako antroponymum Fleischer. To potom motivovalo chotárny názov. Najstaršia zmienka o Fleischerovcov z územia Spišskej Novej Vsi pochádza z roku 1396, a odvtedy dokážeme sledovať rodokmeň rodiny (porov. Žifčák, 2014, s. 115).

Pri chotárnych názvoch Žompy sa stretávame s onymickou polysémiou, keďže sa štandardizovala rovnaká forma pre dva rozličné objekty – kopec a pole. Oba objekty sa ale nachádzajú v susediacich chotároch – Spišská Nová Ves a Smižany, nastáva tu taktiež jav jazykovokomunikačnej entropie. O to viac, keďže Smižany pôsobia skôr ako mestská časť Spišskej Novej Vsi než ako samostatná dedina. Tieto názvy vznikli proprializáciou nemeckého substantíva *der Sumpf* (pl. *die Sümpfe*) – „močiar, bažina“ (NSS, 1991, s. 721). Motiváciou pomenovaní bola charakteristika pôdy.

Toponymum Šajsgrub je tiež zaujímavým príkladom nemeckého vplyvu na onymiu. V povedomí ľudí sa tento názov prekladá ako Zasraná dolina. Dalo by sa povedať, že v prípade uvažovania o štandardizácii kalkovaného názvu by sme narazili na problém spoločenskej prípustnosti takéhoto názvu, resp. pomenovania priamo motivovaného slovami ako výkal či lajno. Ide o jednoslovné metaforické pomenovanie nemeckého pôvodu, ortograficky už dnes prispôsobené výslovnostnej stránke slovenčiny. Vzniklo kompozíciou z dvoch nemeckých slov – z podstatných mien *die Scheise* – hovno (porov. NSS, 1991, s. 603) a *der Graben* – priekopa (porov. NSS, 1991, s. 294). Motivácia názvu (a prekladu) je však problematickejšia, informátori si pomenovanie vysvetľovali buď tak, že je to dolinka malá, teda „zasraná“ (porov. zasran – malý chlapec, SSL), alebo zabahnená, teda akoby „zasraná“. Napriek tomu, že skutočne ide o maličkú dolinku, ak dôsledne sledujeme jazykovú formu pomenovania, musíme sa prikloniť k názoru, že ide v názve skôr o vyjadrenie faktu, že dolinka bola zabahnená, príp. plná dobytčích výkalov.

V prípade, že sa pozrieme na chotárny názov Turník, ide o substantívne pomenovanie nemeckého pôvodu typu Tureň, Turnisko, ako zachytáva aj I. Chalupecký (1974): „Archeologické nálezy, ale najmä topiká, dokladajú na Spiši pomerne hustú sieť hradísk. Ich neúplný počet predstavuje 9 hradísk, 19 zámčísk (teda tiež hradísk) a 9 lokalít označovaných názvom Tureň, Turnisko a pod. (nachodia sa v susedstve hradísk) *v Smižanoch veľký les Turník, pri Hradisku,“ názov vznikol propriálizáciou deminutívnej podoby apelatíva tureň, resp. turňa (porov. SSJo), zo strhn *turn*, dnes der Turm – veža (porov. NSS, 1991, s. 758). Týmto vysvetlením motivácie názvu opäť reflektujeme na tvrdenia A. Marca (2017, s. 151), ktorý odvodzuje názov od staronemeckého slova *tur* vo význame baňa a opäť tak spája tento názov s baníckou minulosťou územia Spišskej Novej Vsi a jej okolia.

Zaujímavým toponymom sa javí taktiež Špergrund. Podľa ľudovej etymológie vlastné meno vzniklo kompozíciou z nemeckých slov *der Speck* – slanina (porov. NSS, 1991, s. 677), v spišskom nárečí funguje slovo špek vo význame tuk, sadlo na tele, a *der Grund* – dolina (porov. NSS, 1991, s. 298). Respondenti tak názov prekladali ako masťná dolina, motivácia je však nejasná. V štandardizovanom názve i v starších dokladoch z máp sa ale vyskytuje podoba s r – Sper-, dovoľíme si teda na základe toho predpokladať, že by motivácia mohla súvisieť s vlastníctvom, a teda s priezviskom Sper, nemáme však žiadne zmienky o niekom s takýmto priezviskom.

Pri názve lesa Kačelak sme sa tiež stretli s viacerými interpretáciami. Respondenti nám síce neponúkli žiadne informácie o motivácii názvu, ak sa ale oprieme o nárečovú monografiu Š. Gáborčíka (2005, s. 81), ten ponúka tri rozličné výklady tohto toponyma, pričom jeden z nich je kombináciou maďarského a nemeckého výrazu. Predpokladá buď spojenie slov *die Kate* – chalupa, pejor. búda (porov. NSS, 1991, s. 368) a *die Lage* – poloha (porov. NSS, 1991, s. 413); *die Katze* – mačka (porov. NSS, 1991, s. 368) a *die Lage* – poloha alebo maďarského *kacsá* – kačica a nemeckého *die Lage* – poloha. Hoci sa Gáborčík prikláňa k maďarsko-nemeckej možnosti, odôvodňujúc to blízkosťou vodných plôch, vhodných pre divé kačky, prikláňame sa k názoru, že išlo o spojenie slov *die Katze* – mačka a *die Lage* – poloha. Dôvodom je živé toponymum v nárečovej podobe Mači zamek. Podľa respondentov však prvotné substantívum bolo *zadok*, resp. v nárečí *zadok*, keďže lokalizácia

lúky je na konci dediny, tak ako aj les Kačelak – ako povedali informátori: „... tam, kam už len mačky chodia“, čo nám aj vysvetľuje prídavné meno v názve.

Chotárny názov Trenky je formálne zhodný s apelatívom trenky, hovorovo krátke nohavice na šport (porov. KSSJ4o), vlastné meno však vzniklo z nemeckého *die Tränke* – napájadlo (porov. NSS, 1991, s. 746). V lese je naozaj veľké napájadlo pre divú lesnú zver.

Toponymum Šarvanec vznikol propriálizáciou expresívneho apelatíva šarvanec vo význame chlapec (porov. KSSJ 4o, SSL). Na substantíve sa už nepocítiť nemecký pôvod tak silno a ani ho základné kodifikačné slovníky už neuvádzajú, ale práve kvôli pôvodu sme názov zaradili medzi štandardizované nemecké názvy.

Názov lesa Derfin je taktiež nemeckého pôvodu. Štandardizovaný tvar je výsledkom zmien v nemeckom deminutívnom substantíve *das Dörfchen* – dedinka (pozostávajúce z *das Dorf* – dedina a sufixu *-chen*, ktorá sa používa pri tvorbe deminutívnych podôb nemeckých substantív (porov. NSS, 1991, s. 161). Podoba *Dörfchen* bola aj zachytená vo vojenskom mapovaní z roku 1887. Motiváciou názvu bolo, že tam stálo zopár menších domčekov, teda akoby vytvárali maličkú dedinku.

e) **neštandardizované nemecké názvy**

Vizgort, Drišiel', Kiry

Poslednou skupinou názvov, s ktorými sme sa stretli, sú názvy honov, ktoré sú v komunikácii obyvateľov obce živé, ale nie sú štandardizované. Všetky tieto názvy majú nemecký pôvod, v písomnej podobe sa realizujú podľa svojej zvukovej podoby v nárečí tak, ako boli doň adaptované v minulosti. V prípade štandardizácie by sme sa asi priklonili v prvých dvoch prípadoch k nemeckému názvu, v prípade názvu Kiry by sme navrhovali slovenský názov Zákruta, keďže ide o nárečové slovo s nemeckým pôvodom.

Vizgort je názov pre hon, ale aj pre časť Smižian, vystavaná na tomto hone. Názov si lúdová etymológia na základe poznámok Matúša Pajdušáka vysvetľuje ako nemecké kompozitum z podstatných mien *die Wiese* – lúka (porov. NSS, 1991, s. 903) a *der Garten* – záhrada (porov. NSS, 1991, s. 263). „Obec začínala sa pri kostole, pred obcou pri iliašovskom jarku na lúkach sadili okopávaniny, boly ony doplnkom prídromových záhrad, a preto menovali ich lúčnymi záhradami, pamiatku toho záhradníctva udržiava ešte názov toho honu „Wisgort“ t. j. Wiesengarten“ (KS, s. 148).

Chotárny názov Drišiel' má staronemecký pôvod, odvodzuje sa od nemeckého slovesa *dreschen* – mlátiť (porov. NSS, 1991, s. 165), resp. od substantíva *der Dreschel* – mlatec (porov. NSS, 1991, s. 165).

Kiry je živé toponymum nárečového rázu – slovo *kira* vo východoslovenských nárečiach znamená „zákruta na ceste“ (porov. SSN, 1994, s. 767), pochádza z nemeckého *die Kurve* – zákruta (porov. NSS, 1991, s. 411). Motiváciou názvu je fakt, že hneď pri hone je cesta, ktorá sa dvakrát stáča.

3 Záver

Sasi kolonizovali územie centrálneho Spiša veľmi hojne kvôli rudnému bohatstvu a privilegiám rôzneho druhu a počtom prevyšovali pôvodné slovanské obyvateľstvo. Dodnes registrujeme spišských Nemcov na území Spiša. Je preto logické, že sa ich príchod prejavil aj v silných jazykových kontaktoch a preberaní slov nemeckého pôvodu do lexiky nárečia, a taktiež na toponymii územia, ktorá zachytáva práve tú najstaršiu lexiku. Ako sme si ukázali, vplyv nemeckého jazyka na toponymiu bol silný, zachytávame veľké množstvo chotárnych názvov nemeckého pôvodu, a to nielen neštandardizovaných, ako Vizgort, Drišiel či Kiry, ale najmä už štandardizovaných názvov, ktoré prešli procesom jazykovej adaptácie, ale sú badateľne nemeckého pôvodu. Analyzovali sme 14 nemeckých toponým, ktoré si v štandardizovanej podobe badateľne zachovali svoj pôvod, v opozícii k 5 slovenským názvom, z ktorých 4 vznikli prostým prekladom nemeckého názvu a 1 slovenský názov bol vytvorený umelo, bez akejkoľvek spätosti s predchádzajúcim nemeckým názvom. Samostatne zachytávame jeden nepriamy predložkový názov – Na šajbe, ktorý je slovensko-nemecký.

Najmä však vidíme vplyv nemeckého jazyka na tých štandardizovaných názvoch, ktoré ako slovenské nahradili predošlé nemecké toponymá, no ich komunikačný rádius je veľmi nízky. Slovenské názvy ostávajú len v rovine jazykovej normy, v úze sa nepoužívajú, nemecké podoby sú, naopak, stále živé, majú vysoký komunikačný rádius. Čo sa týka chotárnych názvov Medvedia hlava, Včelinec a Kozí chrbát, sú to lokality v národnom parku Slovenský raj, nevstupujú teda do spoločenskej komunikácie veľmi často, a teda sa nám nepodarilo zistiť, či sa vo väčšej miere využívajú nemecké názvy alebo slovenské. Ale v prípade slovenského štandardizovaného toponyma Lúč sme sa v rámci terénneho výskumu viackrát stretli dokonca s úplnou neznalosťou štandardizovaného názvu, neštandardizovaný chotárny názov Kinwald je veľmi vžitý. O to viac je živé neštandardizované pomenovanie, pretože slovenský štandardizovaný názov nevznikol prekladom nemeckého názvu, ale bol vytvorený umelo a nesúvisí jazykovo ani motivačne s predchádzajúcim nemeckým názvom. Taktiež štandardizovaný slovenský názov Modrý vrch, ktorý už ale vznikol prekladom nemeckého neštandardizovaného názvu Blaumont, sa v živej reči neuchytil, nemecká podoba toponyma má príliš vysoký komunikačný rádius, najmä v nárečovej podobe Bl'amont, resp. Blamont, a uchováva sa v pamäti nielen staršej generácie obyvateľov aj preto, že motivovala ďalšie názvy.

Prirodzene, vlastných mien, a to nielen toponým, s nemeckým pôvodom je v spišskonovoveskom chotári a okolí viac, a len väčšmi potvrdzujú silné jazykové kontakty. V našom príspevku sme sa zamerali na tie chotárne názvy vyzbierané pri výskume, ktoré sme považovali za viditeľne poukazujúce na vplyv nemeckého jazyka saských kolonistov a za zaujímavé z hľadiska problematiky štandardizácie, z hľadiska vývinu a motivácie.

Literatúra

1. Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden : Brill Publishers. 739 s. ISBN 978-90-04-15504-6.

2. DEWo. Köbler, Gerhard. 1995. *Deutsches Etymologisches Wörterbuch*. [online]. Tübingen : Mohr. [citované 21. 10. 2018]. ISBN 3-8252-1888-0. Dostupné na: <http://www.koebler-gerhard.de/der/DERM.pdf>.
3. DGE. Bailey, Nathan. 1801. *Dictionary English-German and German-English*. Leipzig : Leipzig F. Frommann. 988 s.
4. Filipović Petrović, Ivana. 2011. Prva petrinjska prezimena. In *Folia Onomastica Croatica*, roč. 20. Záhreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. S. 49–61.
5. Gáborčík, Štefan. 2005. *Spišské nárečia jazyka slovenského : Levoča a okolie*. Banská Bystrica : Dali-BB. 90 s. ISBN-13 978-80-89090-08-2.
6. *Geografické názvy okresu Spišská Nová Ves*. 1. vyd. Bratislava : Slov. úrad geodézie a kartografie, 1992, 97 s. Geografické názvoslovné zoznamy OSN-ČSFR, Zv. A 28.
7. Horňanský, Imrich. 2002. Konflikt prípon -inec a -íneč v štandardizácii geografických názvov. In *Kultúra slova*, roč. 36, číslo 2. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. S. 18–21.
8. HSSJo. *Historický slovník slovenského jazyka*. Zv. V. R – rab. Š – švrkotat'. [online]. Red. M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2000. [citované 21. 10. 2017]. ISBN 80-224-0628-7. Dostupné na: <http://slovníky.juls.savba.sk/?d=hssjV>.
9. Chalupecký, Ivan. 1974. K najstarším dejinám spišských miest. In *Spišské mestá v stredoveku*. Zost. R. Marsina. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo. 176 s.
10. Chalupecký, Ivan. 2014. Medzi porážkou uhorského vojska pri Moháči a zánikom zálohu (1526 – 1772). In *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Zost. Ivan Chalupecký. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves. S. 147–184.
11. Chalupecký, Ivan – Toporczerová, Monika – Hrušovský, Tibor. 1993. *Harichovce (1268 – 1993). 725 rokov od prvej písomnej zmienky*. Levoča : Tlačiareň a knižnica pre nevidiacich v Levoči. 32 s.
12. Jančura, Marián. 2007. *Hnilčík – sprievodca miestopisom a ľudskými osudmi*. 1. vydanie. Hnilčík : Obecný úrad. 249 s.
13. Javorský, František. 1997. Objavili sme základy zaniknutej krčmy na Modrom vrchu. In *Ozveny Spiša*, č. 5/1997, s. 4.
14. Judák, Viliam – Poláčik, Štefan. 2009. *Katalóg patrocínií na Slovensku*. Bratislava : Impressum, Rímskokatolícka Cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského. 476 s. ISBN 978-80-969787-3-1.
15. KS. *Pamätné kroniky Smižian*.
16. KSSJ4o. *Krátky slovník slovenského jazyka*. [online]. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava : Veda 2003. [citované 21. 10. 2018]. ISBN 80-224-0750-X. Dostupné na: <http://slovníky.juls.savba.sk/?d=kssj4>.
17. Majtán, Milan. 1996. *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava : VEDA. 192 s. ISBN 80-224-0480-2.
18. Marec, Anton. 2017. *Spišské Nomen Omen*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej. 224 s. ISBN 978-80-8115-245-0.
19. Münnich, Sándor. 1896. *Igló királyikورونا es bányaváros története*. Igló : Schmidt József Könyvnyomdája. 644 s.
20. NSS. Čierna, Mária – Juríková, Marta – Géze, Ernest – Menke, Eligius. 1991. *Nemecko-slovenský slovník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 968 s.
21. Rábik, Vladimír. 2006. Spišský župan Bald(uin) (1290 – 1301) a spoločenské pomery na Spiši za vlády posledného Arpádovca. In *Studia Archeologica Slovaca Medievalia V. Človek – sacrum – prostredie*. Levoča : Kláštorisko, 2006 5, s. 19–48. ISBN 80-89187-15-3.

22. Soják, Michal. 2014. Rekonštrukcia osídlenia chotára mesta v chronologickom slede. In *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Zost. I. Chalupecký. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves. S. 37–65.
23. *Spravodajca Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky*, ročník XXXIX, č. 1. Bratislava : Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, 2007. 32 s. ISSN 1335-0447.
24. SSJ. *Slovník slovenského jazyka IV. S – U*. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964. 760 s.
25. SSL. *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*. Bratislava : VEDA, 2011. 204 s. ISBN 978-80-224-1217-9.
26. SSN. *Slovník slovenských nárečí I. A – K*. Bratislava : VEDA, 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.
27. VSO I. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I*. Bratislava : VEDA, 1997, 526 s.
28. VSO III. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III*. Bratislava : VEDA, 1978. 532 s.
29. Wagner, Carolus. 1774. *Analecta Scepusii sacri et profani. Pars I*. Viedeň : Trattner. 504 s.
30. Žifčák, František. 2014. Spišská Nová Ves v stredoveku (1268 – 1526). In *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Zost. I. Chalupecký. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves. S. 68–136.

Kontakt

Mgr. Dominika Bašistová

Katedra slovenského jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4, P. O. BOX 9, 918 43 Trnava
dominika.basistova@tvu.sk

-
- ⁱ Najnovšie archeologické výskumy ukazujú, že na území Spišskej Novej Vsi žilo už slovanské etnikum a od 8. storočia „všetky slovanské osady na území dnešnej Spišskej Novej Vsi patrili do mocenskej a riadiacej sféry čingovských hradísk“ (Soják, 2014, s. 48), ktoré boli hospodárskym, mocenským a kultúrnym centrom Slovanov. Najvýznamnejšia z týchto slovanských osád, ležiaca na sútoku Brusníka a Hornádu, bola z pohľadu od čingovského hradiska situovaná v hrote, v „igle“ (ide. rekonštruovaný tvar – **ǰgʷlā*, cirkevnoslovanský tvar – igla; porov. Derksen, 2008, s. 210). Historici, napr. F. Javorský, odvodzujú názov Iglou práve na základe týchto výsledkov výskumov, no hypotéza je viacerou. Richard Marsina je zástancom teórie, že motivantom bol názov predpokladaného rovnomenného potoka Igla, Alexander Münnich, autor monografie o Spišskej Novej Vsi z roku 1896, odvodzuje názov od bohatých okolitých ihličnatých lesov, bývalý smičiansky dekan Matúš Pajduššák zasa predpokladal, že motiváciou bolo to, že s Nemcami prišli aj českí hostia z Jihlavy. Najnovšou je hypotéza profesora Šimona Ondruša, ktorý vidí pôvod v praslovanskom základe jug vo význame vyrúbaná lesná plocha, svetlina (porov. Žifčák, 2014, s. 76–78).
 - ⁱⁱ Dôkazmi, že Maďari prevzali pôvodný slovanský názov, sú zachovanie psl. g a jeho adaptácia, a taktiež slov. suf. -ov → maď. -ó.
 - ⁱⁱⁱ Do roku 2007 bol štandardizovaný tvar Včelínek s dlhým vokálom -í-, v apríli 2007 nadobudlo platnosť rozhodnutie Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky o zmene štandardizovaného názvu na Včelinec s krátkym vokálom -i-, smerujúc k jednotnej štandardizácii názvov s príponami -inec/-íneč v prospech krátkeho sufixu -inec, ktorý sa vyskytoval v 98 % prípadoch názvov končiacich na -inec/-íneč vyexcerpovaných v rámci projektu štandardizácie geografických názvov realizovaného Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (porov. Spravodajca Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, 2007, s. 8; Horňanský, 2002).
 - ^{iv} Zachytávame dva objekty v minulosti pomenované ako Bienhaus, resp. v minimálnych formálnych obmenách, názov lesa sa štandardizoval v slovenskej podobe ako Včelinec, názov lúky sa štandardizoval ako formálne upravený nemecký názov – Binhaus.

- ^v Do úvahy by mohla pripadať aj motivácia antroponymom Bald, ktorý bol spišským županom v rokoch 1290 – 1301 (porov. Rábik, 2006; Wagner, 1774). Ak ale reflektujeme na fakt, že prvá písomná zmienka o obci Harichovce – Villa Baldmar – pochádza z roku 1268, túto motiváciu nepovažujeme za možnú.
- ^{vi} Palmafálva – maďarský názov Harichoviec – v období maďarizácie zachytávame tento názov, ktorý vznikol pomadžarčením predchádzajúceho pomenovania Palmsdorf (porov. VSO I, 1977, s. 407).